

DÁVID FERENC SOPRONJA – FRISS ÉS EDDIG KÖZÖLETLEN KUTATÁSOK

Dávid Ferenc

A soproni Kolostor u. 11. – Új u.
14. sz. ház tulajdonosai 1379-től
a 20. századig¹

A saját tulajdonú lakóház a soproni polgárjog megszerzésének föltétele volt mindenkoron. A ház így több, mint építmény, s több mint lakóhely, a polgári egzisztencia alapja. S a helye is fontos, volt idő Sopron korai századaiban, amikor csak a belvárosi ház tulajdonosa lehetett a város belső tanácsának tagja, s csak közülük választottak bírót és polgármestert. A ház fekvése, mérete és kinézete jellemezte tulajdonosa egzisztenciáját, presztízst teremtett, amely megszabta gazdájának előmenetelét, boldogulását, s így befolyással volt utódai életére is.

Amikor tehát alább a Kolostor u. 11. számú házról és a tulajdonosairól lesz szó, azok egymást jellemzik majd akkor is, amikor az épületet ítéljük meg mérete, vagy egy-egy részlete alapján, s akkor is, amikor a tulajdonosairól megtudottakból igyekszünk következtetni az épület egykori fontosságára, jellegére.

A Kolostor u. 11. föltárása folyamatban van. Annyit látunk már, hogy vannak igen korai részletei, s azt is, hogy a 18. század elején nagyon alaposan átépítették, s valószínű, hogy a 14–17. századi háznak csak kis részeit ismerhetjük meg. Az egykori „egzisztenciájának” bizonyára csak árnyékát adják az alábbi adatok, amelyeket úgy csoportosítottunk, hogy abból a tulajdonosainak egykori pozíciója fölvillanjon, s hogy összeálljanak azok a hosszabb időszakok is, amelyben egy család egymásra következő nemzedékei bírták az épületet, előre tartó, vagy lehanyatló nemzedékek.

A leghosszabb időszak a főúri tulajdonú palotáé: csaknem háromszáz év. Ez is város-történet: a városnak, mint a megye és tágabb vidéke kulturális központjának a szerepét reprezentálja. Nem egyforma ez az idő, változott – süllyedt – a palota presztízse használatának módjával párhuzamosan. De mert jó helyre építették, és nagy igénnyel, az épület mintegy magába szívtá és kulturális értékévé transzformálta építetőinek társadalmi rangját és a korukhoz illő formaímeretét/stílusát. Az így műemlékké vált/nemesedett ház

¹ A jelen tanulmány a Kolostor u. 11. – Új u. 14. épület kutatási dokumentációjának részeként készült. Dávid Ferenc kézírata lezárva: Sopron–Budapest, 2017. április 21. Letét, Soproni Múzeum, valamint MÉM-MDK 2016. Régész: Gabrieli Gabriella, művészettörténész: Nemes András. A szöveget technikai okokból rövidítve adjuk közre, de a közölt részekben megőriztük Dávid Ferenc megfogalmazását és hivatkozásait, amelyek egyik utolsó munkáján keresztül tükrözik kutatói módszereit. A tanulmány közreadásában Nemes András és Kücsán József működött közre, a közlés engedélyezését Geskó Juditnak köszönjük (A Szerk.).

immár közös érték és tulajdon, a városé, az országé. Ennek a következő etapa alakul most Sopron városa megbízásából, s ennek részeként olvasandók az alábbi oldalak.²

1379: *Hayreich Gayzzel II hausse*

Sopron házainak első rendszeres összeírásában (1379), amelynek célját és rendszerét Mollay Károly rekonstruálta³ a Kolostor utcán, a közel 28 méter homlokzathosszúságú épület „*Hayreich gayzzel II hausse*” megjelöléssel szerepel. Az összeírásban szereplő „*haus*”-nak nevezett egységet magam interpretáltam olyan hossz méretként, amely a telkek homlokzatának hosszát fejezi ki, s 15 méter körüli.⁴ A Kolostor utcai ház azonosítását – a „*haus*” méretének 14 méter körüli meghatározása mellett – Holl Imre végezte el.⁵

1. kép. A ferences templom donátorának szobra a káptalantermi kiállításban. Nagyboldogasszony (Bencés) Templom. Fotó: Bolodár Zoltán

² E munka előzménye, az épületre vonatkozó legfontosabb irodalom vonatkozó részeinek kivonatával, valamint a telekre is vonatkoztatható térképekkel és a Soproni Múzeum gyűjteményeiben őrzött ábrázolásokkal: *Kelemen István*: Adatok a soproni Zichy-Mesko-palota (Kolostor u. 11. –Új u. 14.) történetéhez (kutatási dokumentáció, kézirat, Soproni Múzeum, valamint Magyar Építészeti Múzeum-Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ Tervtára (MÉM-MDK 2016.).

³ *Mollay Károly*: Sopron XIV. századi városképeinek vizsgálata. A Fabricius ház története (kb. 50–1530-ig) Soproni Szemle 18 (1964), 1–11.

⁴ *Dávid Ferenc, Sedlmayr János*: A soproni ó-zsinagóga. (A magyarországi zsidó hitközségek monográfiái, 8.) Budapest, 1978, 25–33.

⁵ *Holl Imre*: A középkori Sopron: Piacterek és városházák. Soproni Szemle 67 (2013), 73–79.

A 14. századi város legvagyonosabb polgárai közé tartozó Hayreich Gayzzelről Házi Jenő írt először⁶ s történetét később Mollay Károly is összefoglalta röviden. Eszerint Gayssel Henrik soproni nemesi-patrícius család tagja volt, aki 1367-ben többekkel együtt megrohanta Büki János nemesember házát és megölte őt. Ezért fej- és jószágvesztésre ítélték, ami elől elmenekült. Javait, közte a kérdéses házat a soproniak szerezték meg és árát a ferences templom építésére fordították. A most tárgyalt ház előbb Bockfuss Osvát, majd 1401-ben Izsák bécsújhelyi zsidó, végül pedig Wolf bécsi zsidó kezébe került, akitől az Zsigmond királyra szállt.⁷

A ház, amelynek Kolostor utcai homlokzatát, kapualját és a Kolostor utcára néző földszinti helyiségeit Nemes András 2014-ben föltárta, saroktól sarokig egységesen középkori. Kapualjában háromkaréjos záradékú ülőfülkék sora került elő, a homlokzat első emeletén pedig a soproni 14. század végi – 15. század eleji homlokzatokon oly gyakori kapcsolt ablakcsoport töredéke. Nemes András mindkét fontos részletnek megnevezte analógiáit, s azzal Hayreich Gayzzel háza valóságosnak bizonyult.⁸

1420–1460: Az első városháza

„Zsigmond 1422. dec. 10-én Székeles Péter polgármester és Ernst Konrád nótárius kérésére a városnak ajándékozta néhai Wolf bécsi zsidónak a belvárosban, a ferences kolostorral szemben, János mészáros háza mellett fekvő házát (*domum [...] intra muros eiusdem ex opposito claustrum fratrum minorum iuxta domum Johannis carnificis*), még pedig városháza céljára: *pro domo iudiciali seu pretorio*.”⁹ Az első városházát – az 1379. évi telekösszeírás és az 1458. évi ingatlanösszeírás összehasonlítása útján Mollay Károly a Kolostor u. 9. sz. házzal azonosította. Véleményét Holl Imre vizsgálta fölül, s a városháza helyét a Kolostor u. 11. sz. házban határozta meg. 1458 és 1468 között 11 városi adó- és vagyonösszeírás maradt fenn, amelyben a Kolostor utcai házak sora összevethető. Ezek vizsgálata nem hoz egyértelmű eredményt, de valószínűsíti, hogy a városháza a Kolostor u. 11.-ben lehetett.

Az első városháza építéséről-javításáról számos adat található a számadáskönyvekben, ezeket Mollay Károly rendszeresen földolgozta a városháza-cikkében.¹⁰ A következő idézetekben a városháza főbb építészeti egységeire és az egymástól megkülönböztethető helyiségekre vonatkozó adatait emelem ki: „A ház egyemeletes, a Kolostor utcai főhomlokzaton cseréptetős, máshol zindelytetős volt. Az emeleten volt az ún. nagyszoba (*grosse stuben*), amelynek ólomkeretes üveglakait (*die glas im rathaws für die grossen stübnvenster*) Klaus festő 1 font 10 bécsi dénárért 1427-ben festette ki,

⁶ Házi Jenő: A soproni ferences templom jötevője. Soproni Szemle 15 (1961), 308–316.

⁷ Mollay Károly: A három középkori városháza. Soproni Szemle 21 (1977), 234–247, itt: 234–240.

⁸ Kutatási dokumentáció, kézirat, Soproni Múzeum, valamint MÉM-MDK 2016 Régész: Gabrieli Gabriella, művészettörténész; Nemes András. Soproni Múzeum, Régészeti adattár 1851.

⁹ Mollay i.m. 236.; Az oklevél: Házi Jenő: Sopron szabad királyi város története I/2. Sopron, 1923. 233. Továbbiakban a sorozat hivatkozása a szövegben hasonlóképpen jelölve: (I/2: 233).

¹⁰ Mollay i.m. 237–238. A berendezésre vonatkozó további adatokat lásd Mollay Károly tanulmányában. A Szerk.

Az emeleten volt még az ebédlőház (*müshaus* II/2: 375): nyilván ebből lett a tanács-terem (*ratstube*), mivel az ebédlőházról csak egyszer, 1427-ben történik említés. A tanács-terem kályháját (*ofen, rauchofen*) 1426-ban rakták 3 dénárfontért, 1432-ben és 1440-ben javították (II/2: 347; II/3: 9, 170), padlóját (*podem*) és mennyezetét (*den obernodem*) pedig 1453-ban hozták helyre Konrád ács és Pock kőműves, valamint embereik (II/3: 402, 403). Asztalát 1427-ben fa-, 1453-ban 113 font súlyú vasrácsosozattal (*ketrer, keter*) rekesztette el Schachner János ács, illetve egy lakatos (II/2: 398; II/3: 415). Itt függött a hirdetőtábla (*tauel, täffl die in der ratstuben hangt*): János asztalos 1430 táján 60 dénárért készítette el s 8 font súlyú vasakkal erősítették fel (II/2: 387; II/6: 100). Valószínűleg ennek üveglakait festette ki 1432-ben a már említett Klaus festő, ezért adójából 9 dénársolidust vontak le (II/3: 12). Ajtaját 1453-ban javították meg és még 1427-ben csapódó lakatot (*fellslos*) tettek rá (II/2: 375; II/3: 405; vö. még II/4: 89). Az emeleten volt az ún. öregszoba (*alte stuben*), itt volt még az ún. újszoba (*new stuben, new zimer*). Ez a szoba az utcára, valószínűleg a Zsidók utcájára nézett, amit az is megerősít, hogy a háznak erre a részére 60 dénárért esőcsatorna (*ain rinen hindr das new zimer*) került (II/2: 398). A nagyszoba és az ún. öregszoba fölött ugyanis cseréptető volt.

Cseréppel volt fedve a városháza tornya (*türen*) is. Ebbe vasajtó vezetett, amelyet 1427-ben 60 bécsi dénárért javított meg a lakatos, 12 font súlyú vasat használva fel (II/2: 383). A torony tetőszerkezetének szarufáit négy vaskapoccsal (*langnagel*) kapcsolták (*gerafen*) össze (II/2: 396). A nagyszoba előtt folyosó (*gang*) húzódott: zszindelytetejének megtámasztására Schachner János ács és 3 embere tartószerkezetet (*zimer*) ácsolt. A ház cseréptetejének (*zigeldach, ziegeldach*) (II/2: 396) fedését György városi téglamester (*ziegelmeister*) vezetésével 1–2 tetőfedő (*dekcher*) 3–5 kiségitővel (*knecht*) 11 napon át, 32, illetve 10 (esős napon 7 és 4) dénáros napibérért végezte. A zszindelytető megújításához egy kiségitő 3 napi munkával (napibére 5 dénár) kihúzta a régi zszindelysegeket, Schachner János ács embereivel ugyanakkor alátámasztotta (*vnderpülcht*) a ház sarkát (*das ekk am rathaus*), Márton kőműves és emberei pedig újravakolták az egész épületet.

Nyilván a főhomlokzat földszinti részén volt az ún. elülső szoba (*in der vordern stuben*), amelybe 1432-ben 7 új ablakkeret, továbbá ablakhártya (*papier zü sliemen*) került 52 dénárért, Lehetséges, hogy ezzel azonos volt az a helyiség, amelyet a források egyszerűen csak „szobának” (*stuben*) neveznek, s amelynek padlózására 1453-ban 3 nagy deszkát (*reichladen*) vettek Bécsűjhelyt, Konrád ács pedig ötödmagával 100 dénárért a városi erdőből a többit kitermelte. A földszinten volt a városi fegyvermester kamrája (*kamer do der pwxenmaister in ist*): Itt dolgozott a fegyvermester (II/6: 100), itt gyártották a puska- port (II/3: 170, 183), itt dolgozott a nyílfaragó (*pheilschiffter*), aki pl. 1459-ben 3 napi munkájáért 54 dénárt kapott (II/4: 96). A földszinten volt még a mézraktár: a pince ács munkálataival egyidőben Schachner János ács hozta rendbe; ajtaját 1439-ben kátrá- nyozták (II/2: 397; II/3: 165).

Az emeleti folyosó alatti kamrában zabot tartottak, vasajtóját lánc és retesz (*närib*) zárta, amely 6 dénárba került. A földszinten volt a fogda: vasajtójának (*fenknustwr*) ablakára 1459-ben szereltek vasajtócskát (*ein eyssen twrel*) 70 dénárért (II/4: 89). Említettük,

hogy a háznak pincéje is volt (II/2: 397; II/3: 335): ebben az ún. hegyvámport tartották (II/4: 97, 239, 241). A pincének egy része börtön (*tüeren vnten im rathaus*) volt, amelynek falait 1427-ben újravakolták. A városházának csak a Kolostor utca felé volt kapuja (*tor, di gros twr*): ezt 1440-ben kétnapi munkával 40 dénárért javította meg az ács, majd 1459-ben új lakatot (*plat-slos*) tettek rá (II/3: 179; II/4: 89). A ház udvaráról télen a havat és a sarat elszállították (II/2: 386; II/3: 10), a ház előtti úttestet is tisztították (II/3: 335).

A városházán dolgozott Ernst Konrád városi nótárius (1417–1450), nyilván itt rendezte be az első városi levéltárat, amelynek 1162 óta fennmaradt okleveleit, iratait, városi könyveit addig a városbíró, illetve a polgármester házában őrizték. Ernst Konrád különben a városházával szomszédos házban, utódja, Ziegler János viszont 1457–1458-ban a városházán lakott (II/4: 53, 59). A városházán lakott időnként egy-egy kalmár, íjgyártó, kardcsiszár, toronyőr (II/2: 367; II/3: 55, 80, 358; II/6:144). Nem tudjuk, melyik volt a városbíró szobája (*schrann*): ebben 1432-ben Jakab ács dolgozott (II/3: 5). A felek ide jöttek nyilvános vádemelésre (*kommen in offne schrann*), itt történt az ítélet nyilvános kihirdetése (*in offner schrann*) GerB. 20–1). Itt kezdték meg 1427-ben a fennmaradt bírói ítéletkönyv (Gerichtsbuch; rövidítve: GerB.) vezetését.¹¹

1460–1468: Münzhaus

Amint a városháza a mai Tábornok-házba költözött, régi épületében ott maradt a pénzverde. Funkciójáról Mollay Károly így írt: „1459. dec. 1-én kezdődött meg a tanács átköltöztetése az új, főtéri városházába. A régiben ezután III. Frigyes német császár, aki 1441 óta Sopron zálogos ura volt, pénzváltót és pénzverdét rendezett be. Az egyik pénzverő, Berweig (Perweig) a házban lakott, amelyet Frigyes zálogjogának s ezzel a pénzverdének megszűnése (1463. júl. 19) után is még egy darabig pénzverdének (*münzhaus*) neveztek (I/5: 2, 56, 57; II/4: 163, 194, 209, 231, 283).¹² A vagyon- és adójegyzékek szerint 1461–1463-ban itt lakott Philipp Perbaik Münzmeister. A házat 1468-ban nevezik meg utoljára, abban a jegyzékben, amelyben a második, a Fő téren lévő városháza is föltűnik.

1488–1549: Mert Sighart I. és II., és örökösei

Mert Sighart és azonos nevű fia mindketten Sopron kiemelkedő polgárai voltak, jelentős házvagyonnal és – adójukból következtetve – igen tehetősek is.

1488–1500: Mert Sighart I. 1488-tól szerepel a mai Kolostor u. 11. [78.]¹³ birtokosaként az adóösszeírásokban e helyen. Személyéről az első adat 1481-ből való, amikor

¹¹ Mollay i. m. 239.

¹² Ibid.

¹³ A belvárosi házak tulajdonosai az 1480-as évektől azonosíthatók pontosan, amint ezt a belvárosi házak tulajdonosairól írott könyvünk bevezetésében kifejtem. *Dávid Ferenc – Goda Károly – Thirring Gusztáv: Sopron belvárosának házai és háztulajdonosai 1488–1939.* Sopron, 2008. A Kolostor u. 11. [78.] sz. ház. Ez a jel itt és továbbiakban a könyvben alkalmazott ház-sorszám.

városbíró volt. 1500-ban végrendekezett.¹⁴ Belső tanácsos volt az 1488., 1491. és 1496. években, városbíró 1481-ben, 1482-ben és 1483-ban, polgármester 1496-ban. Egy másik házzal is bírt a belvárosban a mai evangélikus templom tornyának építésekor elbontott házak egyikében [39.]. Ennek Hans Pekch volt a másik tulajdonosa. Mert Sighart azt a házat végrendeletében a feleségére, Dorottyára hagyta, aki azt néhány évvel később Hans Peckhre örököltette.

1500–1542 előtt: Mert Sighart II. [Házi Polgárok 10237¹⁵] 1500-tól volt a Kolostor utcai ház tulajdonosa, 1540-ben pedig az unokájával együtt bírta azt, aki 1545-ben is a ház tulajdonosa volt, de talán nem lakta azt. Mert Sighart II. többször volt tagja a belső tanácsnak: az 1525., 1529., 1530., 1532., 1534., 1538. években, városbíró volt 1520-ban és 1531-ben, polgármester 1526-ban és 1531-ben. Súlyos betegségét említik 1535-ben és 1539-ben. 1542-ben házát üresnek mondta a közgyűlés és kifogásolta azt.¹⁶

1548–1549: Wolfgang Tumbukher (Tumbsecker Farkas) [Házi Polgárok 4091] Bruck a. d. Leitha-i polgár felesége révén bírta az épületet, aki Mert Sighart feleségének leánya volt.¹⁷

1551–1580: Jankó Benedek és örökösei

1551-ben a nagycenki Jankó Benedek soproni főesperesé vált a ház, aki azt valószínűleg 1550-ben vásárolta meg. 1551-ben meghalt, s a következő években már örökösei a ház-birtokosok az adójegyzékek szerint. Jankó Benedek győri kanonok és soproni főesperes volt, az egyetlen olyan katolikus pap Sopronban, aki megházasodott s egyben az egyetlen pap, aki polgárjogot kapott. Jankó Benedek szerepléséről több érdekes adat maradt fenn, amelyek azt mutatják, hogy kanonoki méltóságában a győri püspökök meghagyták, s az sem esett kifogásuk alá, hogy házát nem az egyházra hagyta.¹⁸ A ház leánya, Magdolna kezével Koszorús Tamás szabó birtokába jutott, akitől később Jankó Benedek testvére, a cenki Jankó Mátyás elperelte volna, de a város – Ujlaky püspök egyetértésével – jóváhagyta a főesperes végrendelezését.¹⁹

¹⁴ *Házi Jenő:* Sopron szabad királyi város története II/1. Végrendeletek és egyéb feljegyzések 1390-től 1524-ig. Sopron, 1930. 262–264.

¹⁵ *Házi Jenő:* Soproni polgárcsaládok I–II. 1535–1848. Budapest, 1982. Továbbiakban [Házi Polgárok sorszám].

¹⁶ *Tompos Ernő:* Soproniak középkori pecsétjei. Soproni Szemle 27 (1973), 289–306., itt: 303.

¹⁷ *Tirnitz József – Szakács Anita:* Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái I. 1533–1554. Sopron, 1996, 186.

¹⁸ *Bán János:* Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939. 2, 8, 11, 12, 14, 16, 17, 53.

¹⁹ Jankó Benedek két végrendelete – vagy annak két példánya: Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (továbbiakban MNL GyMSM SL) Lad. XXIII. et GG. Fasc. 3. Num. 14/6.; Lad. Y. Fasc. 1. Num. 2/2.

Szakács Anita: Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái II. 1555–1569. Sopron, 1997. Jankó Benedek – Koszorús Tamás 285., 320. 285.: 1561. júl. 3. Jankó Mátyás és Koszorús Tamás szabó pere Jankó Benedek főesperes hagyatékáról. Jankó Mátyás testvérének Jankó Benedek főesperesnek testvére, a másik fél Koszorús Tamás és felesége Magdolna. A főesperes javait Gregoriancz Pál püspök mint Jankó

1556–1569: Thomas Schneider, Sabo Tomasch [Házi Polgárok 2768]: „Koszorus (Krantz) Tamás szabó, aki Szentmártonból származik, s akinek a felesége néhai Jankó Benedek soproni katolikus főesperes leánya.”

1571 és 1572-ben a háznak két tulajdonosa volt, az egyik Georg Schönin, aki az 1567-ben polgárrá lett Georg Schön [Házi Polgárok 9820?] felesége, s aki cserével jutott Koszorus Tamás házának birtokába.

1571–1573: Matheus Mayr [Házi Polgárok 7565?]

1578 és 1580 között a ház Stefan Pardt-é [Házi Polgárok 402], akinek első felesége Matheus Mair özvegye, a második pedig Mattheus Schön özvegye, aki Törtl polgármester testvére volt.²⁰

1586–1666: A Zoanna (Zuanna) család három egymást követő nemzedéke

1586: Peter Maurers Erben

1590–1604: Peter Maurers Hauß. Peter Maurer, más nevén Peter Zoanna, vagy épp Walch [Házi Polgárok 12068]²¹ 1553–1598 között szerepelt Sopronban. Kőműves volt, valószínűleg itáliai eredetű. [...] 1586-tól tűnt fel a mai Kolostor u. 11. sz. házban. Peter Maurerről, aki mestersége mellett sokféle tevékenységet űzött, s nevéhez néhány ingatlan-ügylet is kapcsolódik, Házi Jenő igen kritikusan nyilatkozott, összeférhetlensége több városi iratban tükröződik.

1608–1625: Marx Zuanna apjának Peter Maurer (Zoana)-nak az idősebb fia [Házi Polgárok 12069] 1606-ban lett nagykorú és az adójegyzékek szerint 1622 előtt halt meg. Háza résztulajdonosa 1620–1622-ben David Urhaintz kereskedő volt [Házi Polgárok 11075], bizonyára rokona, hisz Marx Zuanna feleségét Urhaintz Dorottyának hívták. Házi Marx Zuanát – teljesebb nevén és magyarul Márk Antal Pétert – is összeférhetetlen és durva emberként írta le, foglalkozásáról nem ismerünk adatokat.

1622–1639 közt az adóíveken Marx Zoana özvegyét találjuk a ház birtokában, fiával Peter Zoannával együtt, 1645-ben pedig Marx örököseit.

1625–1666: Peter Zuanna (a helytörténeti irodalomban magyarosan Peter Menyhért) [Házi Polgárok 12070] a ház birtokosa a haláláig, 1666-ig.²² 1666. ápr. 1-jén kelt

Benedek főesperes örököse Koszorus Tamásnak és feleségének itéli és örökjogon átadta. 320.: Ugyanaz az ügy, úgy is marad, Magdolna Jankó Benedek leánya.

²⁰ Szakács Anita: Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái III. 1570–1579. Sopron, 2011, 447.: 1578. Stefan Bart felesége korábban néhai Mair felesége volt, s Mairról rámaradt adósságot törleszt. Mair Máté uo. 522.: 1578. Mair Máté hagyatékáról szól. 592.: tanácsos.

²¹ Felesége rokonságára: Stefan Bart felesége Barbara végrendelete (1599). MNL GyMSM SL Lad. B. Fasc. 1. Num. 11.

A Peter Zoanára, illetve özvegyére vonatkozó adójegyzékek mindkét belvárosi ház birtokában fölváltva használják a P.M., P.M. örökösei, P.M-in kifejezéseket, akárha két ilyen nevű polgár követte volna egymást. A változatos keresztnéveken szereplő Zoanák későbbi előfordulásaiban is látni hasonló jelenséget – nem zárom ki, hogy a Házi Jenő által összeállított családtörténetben hibák vannak.

²² Dávid – Goda – Thirring i.m. 1663-ban Georg Poch-ot [Házi Polgárok 130], 1669-ben pedig a „Pochische

végrendeletében, amelyet még abban az évben bekövetkezett halálát követően október 25-én tettek közzé, házát feleségére, Apolloniára és unokáira hagyta.²³ Zuana Peter 1593 körül született, tanult ügyvéd, a soproni kereskedő céh tagja volt.²⁴ A város ügyeiben járt el 1636-ban a jezsuiták betelepítése ellen tiltakozva. 1646–1650 között városbíró volt, az 1651–1653. és az 1657–1663. években polgármester. Emlékezetes cselekedete, hogy 1666-ban Lang Mátyás evangélikus lelkésszel együtt létrehozta az evangélikus gyülekezet könyvtárát, a líceumi könyvtár elődjét. Arcképét e könyvtár számára festették meg s az INCHOABAT (= kezdette) felirattal a Soproni Evangélikus Gyűjteményben ma is látható (2. kép).²⁵

A Zuana család a 17. század első két harmadában különösen sikeres és gazdag volt. Volt olyan évtized, amelyben három belvárosi házat bírt Zuana [23. az Orsolyita rendház helyén; 69. Templom u. 15.; 78. Kolostor u.11.), s olyan évtized is, amelyben két Zuana-unokatestvér felváltva volt városbíró.

Az 1640 és 1660 közti években egyébként több ház épült át-bővült Sopron belvárosában új stílusban, a korábbiaknál jóval tágasabb ablakokkal, az ablakok fölött későreneszánsz-korabarrokk ízlésben fogant kőfaragványokkal, díszesen és jellegzetesen formált kapukkal, kapukeretekkel, s gyakran toszkán oszlopos loggiákkal az udvarokban. Ilyen a mai Szent György u. 5. sz. ház, amelynek kapuján az amúgy átfaragva megújított 1645-ös évszám látható ([9.] Abraham Türckh háza). Ilyen a Szent György u. 22. sz. ház [61.] ifj. Mathias Kramer háza], amely 1648-ban épült kétemeletesre, udvari loggiával, amelyet a polgármesteri méltóságot többször betöltő patrícus építtetett, ilyen volt a Kramer család másik háza is a Szent György u. 6. [53.], amely elpusztult a második világháborúban, de kialakításának emlékét a városi levéltárban lévő homlokzati rajzról ismerjük; kétemeletes udvari loggiáit pedig fényképen tanulmányozhatjuk. Egy immár elpusztult bekarcolás szerint 1640-ben alakította ki a Szent György u. 14. [57.] kapualját és a föl-soroltakhoz hasonló modern-mód elrendezett lépcsőházát Hans Endres, Vitnyédi István sógora.

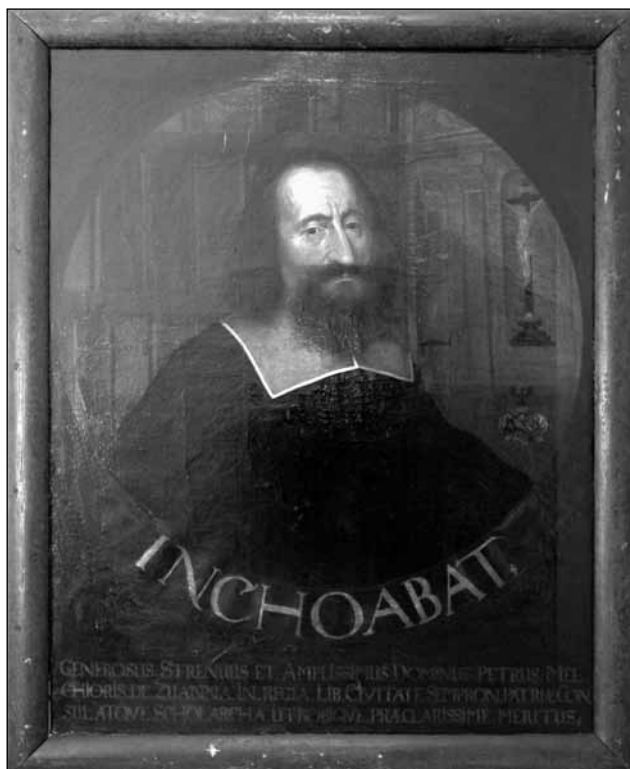
Ezek a házak új formálási módot képviselnek, amelyhez a lépcsőház új elhelyezési módja, s a simára vakolt síkfödémek alkalmazása is hozzátartozott, s mindezekkel az 1676. évi nagy tűzvész után újjáépített házaknak is mintaképei voltak. Úgy vélem, hogy a Kolostor u. 11. kapualjában talált egyetlen oszloptörödédek (a gótikus ülőfülke befalazásában használták fel a 18. században) a Zuanák építkezésére valló maradék.

Curatela”-t azaz örökösének gyámját nevezi meg a Kolostor u. 11. tulajdonosaként, ez azonban a Zuana-ház öröklésének a most megismert rendje szerint bizonyosan téves. Georg Poch belső tanácsos személyére és hagyatékára, valamint a kiskorú gyermekeinek gyámságára nyújt adatokat a végrendelete: MNL GyMSM SL IV. A. 1003.jj.bb. Testamenta [a továbbiakban Testamenta] Lad. P. Fasc. 4. Num.

²³ Peter Melchior de Zuana végrendelete, 1666. Testamenta Lad. Z. Fasc. 2. Num. 59.

²⁴ *Udvardi Lakos János*: Adatok a soproni Kereskedelmi Testület múltjához. Soproni Szemle 4 (1940), 332–357, itt: 339.

²⁵ *Payr Sándor*: A soproni evangélikus egyház története I. Sopron, 1917. 287, 409.

2. kép. Peter Melchior de Zuana arcképe 1666 után. Soproni Evangélikus Gyűjtemények

Peter de Zuana felesége szül. Apollonia Gstettner, 1673-ban végrendekezett.²⁶ Ebben leírta, hogy a férje végrendelete – és egy 1666. dec. 16-án kelt, az örökség elosztására vonatkozó bírói döntéssel rámaradt ház „*meines Herren seel. Behausung so auf die Neugassen gehet*” pénzbéli értékét – 400 forintot – három evangélikus prédikátorra, Johann Conrad Barthra, Mathias Langra és Christoforus Sobitschra hagyja. „*Item*” az említett döntésben szereplő másik házrész „*den andern Theil deß Hauses, gegen dem Closter über*” értékét pedig – 500 forintot – Martin Schwab csávai plébánosra és az „*Evangelische Ungerische Schull*”-ra hagyja különböző, itt nem részletezendő kikötésekkel.

Johann Andre Sarnichhausen: Peter de Zuana 1666-ban kelt végrendeletében feleségén kívül a Sarnichhausen család több tagját nevezi meg örököséként, s ennek a következményét és részleteit özvegye, Apollonia de Zuana végrendeletéből is ismerjük. Johann Andre Sarnichhausen evangélikus prédikátor Peter de Zuana Veronika nevű leányának volt a férje. A Kolostor u. 11. – Új u. 14. sz. házat tehát az özvegygel együtt birtokolták 1673-ig, majd önállóan a következő években.

²⁶ Apollonia, Peter de Zuana feleségének végrendelete, 1673. Testamenta Lad Z. Fasc. 2. Num. 61.

A Zuanák és a Meskok között

1677(?)–1687: Johann Serpilius der ältere. A ház 17. századi soproni tulajdonosai közül kiemelkedik Johann Serpilius [Házi Polgárok 10198], a legnevesebb evangélikus lelkész-ként és a soproni köztörténet – a protestánsokat oly súlyosan érintő katolikus ellenreformáció neves elszenvedőjeként és a város protestánsainak képviselőjeként. Első háza a pályafutását jól ismerő Házi Jenő szerint a mai Templom u. 12. [38.] sz. ház volt²⁷, ahol őt az adóívek 1666–1673 között tüntetik fel tulajdonosnak. Abból is ítélve, hogy abban a házban 1676-ban már más lakik, fölteszem, hogy birtoklása a Kolostor u. 11-ben 1677-ben kezdődött.

1690–1693: Csak az adóösszeírásokból tudjuk, hogy a Kolostor utcai háznak néhány évig Esterházy Ferenc özvegye, Thököly Katalin (1655–1701) volt a birtokosa. A rövid soproni szereplésének sem kezdetét, sem végét nem ismerjük, emlékét viszont annál inkább: harmadik férjével, Löwenburg Jakabbal emeltette a Szentháromság szobrot, s térdelő alakjának szépen formált szobra a Fő téren ma is látható (3. kép).²⁸

3. kép. Thököly Katalin a soproni Szentháromság szobron (1701) Diebold Károly felvétele, é. n.

²⁷ Házi Jenő: A soproni belváros házai és háztulajdonosai 1687-ben. Soproni Szemle 1965 (19.) 227.

²⁸ Késmárki gróf Thököly Katalin (1655–1701), lásd: Veress Ferenc: A soproni Szentháromság-emlék és mecénásai: Thököly Katalin és Kollonich Lipót. Soproni Szemle 72 (2018), 252–278.

1696–1703: Néhány évig az Esterházy család egy másik nevezetes tagja volt itt birtokos, Pál nádor felesége, a ház előző tulajdonosának édes testvére Thököly Éva (1659–1716). A nádor maga is tett legalább egy lépést a ház megszerzésére, amelyet talán indokolhatott, hogy akkoriban a Templom utcai háznak csak az egyik felét, a ma az erdészeti múzeumot magába fogadó 4. számút bírta, amely ez idő tájt már ritkás soproni tartózkodásai idejére se volt elegendő, se méretét, se reprezentativitását illetően.²⁹

1707–1710 között az adójegyzékek Mathias Hackstockot [Házi Polgárok 6076] nevezik meg az épület tulajdonosának, aki azt 4000 forintért vásárolta.³⁰

1715–1816: A Mesko bárók palotája

1715–1724	Mesko Ádám (fülesi és gálosházi) 1721-től báró; résztulajdonos Rittmeister Platzer
1725–1734	Mesko Ádám báró (+1733)
1734–1745	Mesko Éva Katalin bárónő (*1701) – Mesko Ádám leánya és egyedüli örököse – Johann Baptist Bartolotti von Partenfeld gróf (+1745) felesége
1746–1762	Mesko Éva Katalin bárónő – Joseph Carl David Herbeviller gróf (+1762) felesége
1765–1772	Mesko Éva Katalin bárónő (+1772) – Johann Ludwig Adam Starhemberg gróf felesége
1773–1798	id. Mesko Jakab báró (+1798), mint a gyermektelenül elhalt Mesko Éva örököse
1798–1810	ifj. Mesko Jakab báró (+1810) apjának örököseként

1715–1734: Mesko Ádámról 1693-ban hallunk először, 1703-ban a királyi kancellária regisztrátora, s még abban az évben királyi alügyigazgató, s mint ilyen járt el a királyi érdekek képviselőjeként fontos kérdésekben. 1707-től 1713-ig Esterházy Pál nádor ítélőmestere volt. A nádor halálát követő években királyi tanácsos, az országgyűlésen tölt be

²⁹ Csatkai Endre kéziratossal jegyzete: Az 1705. évi közgyűlési jegyzőkönyv 383. sz. bejegyzése szerint Esterházy Pál nádor a Vulka patak menti Lackner malmot elcserélné az Új és a Becken-Gasseben fekvő Serpilius házáért.

³⁰ Csatkai Endre kéziratossal füzet a belvárosról. Soproni Múzeum Csatkai hagyaték sz. n. 1700–1702: DN, 463.: A Serpilius házat az Új utcában, amelyet másként Peter Zoanische Behausung-nak neveznek Hackstock Mátyás vásárolja meg 4000 forintért. [78.] Hackstock Mátyás nemesi levele Bécsben kelt 1687. jan. 30-án. MNL GyMSM SL OeLad. XLIV. et TT. Nr. 22.

4. kép. Mesko Ádám arcképe a palota porcelánkabinetjében.
Louis van Roÿ, 1740. Fotó: Bolodár Zoltán

fontos szerepet, 1723-tól az újonnan alakult helytartótanács tanácsosa és első irodaigazgatója egészen 1733-ban bekövetkezett haláláig (4. kép).³¹

1721-ben érdemei elismeréseként a király fivérével, az 1718 táján elhalt Mesko Jakabbal, s mindkettejük gyermekeivel együtt bárói rangra emelte. Sopron megyében két helyen, Fülesen (Nikitsch, Ausztria)³² és a Darufalván (Draßburg, Ausztria) birtokos és udvarház-/kastélybirtokos Mesko Ádám friss rangjának kifejezésére építtette át palotaszzerűen a soproni Kolostor utcában megszerzett tekintélyes méretű házat a rangemelkedését követő évtizedben.³³ Fivérével, Jakabbal szemben, aki pályafutása során számos bir-

³¹ *Iványi Emma*: Mesko Ádám nádori ítélőmester. In: *Iványi Emma*: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége 1683–1713. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, III. Hatóság- és hivataltörténet 10.) Budapest, 1991. 367–369.; *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története Moháctól a török kiűzéséig. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, III. Hatóság- és hivataltörténet 1.) Budapest, 1946. 145.; *Ember Győző*: A magyar királyi helytartótanács ügyintézése I., 1724–1783. In: *Levéltári Közlemények* 15 (1937), 15, 85.

³² *Harald Prickler*: Gálosháza. *Burgenländische Heimatblätter* 45/2. (1983–84), 155–185.

³³ A Mesko család bárói ágának igen sok adatát őrzi a Zichy család hajdani füles levéltára, amelyet ma Zichy Mihály őríz Bécsben. A levéltárat előbb Harald Prickler, majd Kulcsár Krisztina rendezte. Kulcsár Krisztina levéltárjegyzéke (MNL OL. könyvtár 4/5323) a forrása egy sor, alább közölt adatnak. Jele a továbbiakban: ZLt. N.

5. kép. Mesko Éva arcképe a Zichy-Mesko palota porcelánkabinetjében.
Louis van Roÿ, 1740. Fotó: Bolodár Zoltán

tokot szerzett családja ősi földjén, az északkelet-magyarországi megyékben, Mesko Ádám kevesebb és kisebb birtokkal bírt, viszont több adat szól jelentős kölcsönügyleteiről, s néhány az így megszerzett tekintélyes pénzvagyonáról.³⁴

Mesko Ádám soproni vonatkozásai közül – a városnak való pénzkölcsönzésén túl, amelyben sokakkal osztozott – az első egy kegyes alapítvány: 1714-ben Bécsből írt magyar nyelvű levelet Ferdinand Dobner városbírónak, amelyben 1000 forintot ajánl föl arra a célra, hogy annak évi kamatából évenként hat katolikus („pápista”) koldust segítsenek. Kiválasztásuk jogára a plébánost jelölné ki.³⁵ A következő évi adójegyzékben szerepelt először háztulajdonosként, akkor s utána több éven keresztül az egyébként ismeretlen Rittmeister Platzzerrel együtt, 1725-től egyedül. Ezt követte a nagyméretű házáépítése palotává. Mesko Ádám 1733-ban hunyt el.³⁶

³⁴ A Mesko-Bartholotti-Herbeviller családok 100.000 forintos kölcsönökkel álltak a nagybirtokosok segítségére. vö. *Bakács István*: A magyar nagybirtokos családok hitelügyletei a XVII–XVIII. században. Budapest, 1965.

³⁵ MNL GyMSM SL Lad. LIV. Fasc. 2. Nr. 25. és *Bán János*: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939. 366.

³⁶ Mesko Ádám végrendelete, 1733. Zlt. N. 1. karton B Num. 42.

1734–1745: E birtok- és pénzvagyonnak egyetlen örököse leánya Mesko Éva Katalin (5. kép). Egy kósza adat szerint a vagyonnak csak a jövedelmét élvezhette, de a megszerzett birtokokon kialakított intenzív gazdálkodás és a férje által a házasságba hozott jövedelem elegendő alapot nyújtott a Füles melletti gálosházai kastélyban, a (sopron)kertesi falujával érintkező darufalvi kastélyban és a soproni házban folyó, rangjához méltó életre.

Négy férje közül az elsőnek csak a nevét (Wragowits) ismerjük.³⁷ A másodiknak, Johann Baptist Bartolotti von Partenfeldnek³⁸ a vele azonos nevű apjáról őrződött meg több adat: észak itáliai, a 17. század elejétől Alsó-Ausztriában élő és birtokos, bárói rangú család sarja (6. kép). Több címe mellett az alsó-ausztriai és morvaországi sóügyek felügyelője (*Salzoberamtmann*) évtizedeken keresztül. Az ifjabb J. B. Bartolotti, Mesko Éva férje az osztrák örökösödési háborúk kitörésekor Bajorországban huszárezredet szervezett, azzal a Rajna partján harcokba bocsátkozott a franciákkal, s azokban lelte halálát 1745-ben. Teste a mannheimi Garnisonkirchében nyugszik.³⁹ Mesko Éva és Bartolotti gróf életének a soproni palotán kívül a fülesi (gálosházai) kastély is színtere volt, mint erről Bél Mátyásnak a darufalvi kastélyról az 1730-as években írott nagyon dicsérő sorai tanúskodnak.⁴⁰

1746–1762: Mesko Éva harmadik férje, Joseph Carl David Herbeville[r] (+1762) ugyancsak távolról származó, de a 17. század elején Ausztriában honosított grófi család sarja volt.⁴¹ Életének szinte csak arról a másfél évtizedéről bírnak adatokkal, amelyben Mesko Éva férje volt: 1752-től haláláig. 1762-ig jószágigazgatóként igazgatta az Esterházy hercegi hitbizomány birtokait. E megbízatás nagy felelősséggel járt, s modern igazgatási szakértelmet tételez fel. Jelentőségét emelte, hogy igazgatása évtizedében Esterházy Pál Antal szinte folyamatosan távol volt: diplomataként képviselte a császárt Nápolyban, más években pedig részt vett a szinte folyamatos háborúkban.⁴²

³⁷ Lásd: *Felix Tobler*: Zur Geschichte des sog. Kersnerischen Edelfhof zu Drassburg. Burgenländische Heimatblätter 35/2. (1973), 83–95. Georg Wragowits végrendelete, 1724. Zlt. N. 1. karton B II. Num. 88.

³⁸ Mesko Eva Maria és Johann Baptist Bartolotti házassági szerződése(?), 1734. Zlt. N. 1. karton B II. Num. 44.

³⁹ *F. K. Wißgrill*: Schauplatz des landsässigen nieder-oesterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten. Bd. I. Wien, 1794. 304. Bartholotti.; Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon. Supplement I. Basel, 1742. 105. Bartholotti von Partenfeld. *Ernst Heinrich von Kneschke*: Neues allgemeines deutsches Adelslexicon. Im Vereine mit mehreren Historikern. Bd. I. Leipzig, 1859. 209.

⁴⁰ „Nikics falut módfelett ékesíti néhai Mesko Ádám báró hozzáértően és ildomosan felépített kastélya. Az egész épület oly módon van megalkotva, hogy nem emészt fel vagyonekat, továbbá kiválóan alkalmas a mezei gazdálkodásra.” (Tóth Gergely fordítása) *Bél Mátyás*: Sopron vármegye leírása II. Közzétesz: Tóth Gergely, szerkesztette: Kincses Katalin Mária. Sopron, 2006. 128–129.

⁴¹ Mesko Eva Maria és Joseph Carl David von Herbeviller házassági szerződése, 1746. Zlt. N. 1. karton B Num. 9. Mesko Eva Maria öröksége tekintettel a Herbeviller családra, 1773. Uo. 2. karton, Eva Maria Mesko dokumentumai.

⁴² *Handbuch der historischen Stätten Österreich I. Donauländer und Burgenland*. Stuttgart, 1985. 719. Példák jószágkormányzói tevékenységére: *Harald Prickler*: Die Lutzmannsbürger Müller und ihre Zunft. Eisenstadt, 2004. 125, 153.; *Harald Prickler*: Zur Frühgeschichte der Neufelder Industrie. Eisenstadt, 2008. 38, 49.

6. kép. A Bartolotti von Partenfeld grófok címere

Mesko Éva és J. C. Herbeville[r] közös műve a Mesko Ádámnak anyai örökségként jutott darufalvi kastély nem tisztázott mérvű újjáépítése-átalakítása (az új szárny homlokzatán soproni homlokzatokhoz annyira hasonló ablakkeretekkel, hogy azokat bízást tarthatjuk soproni építőiparos művének), s különösen a teraszosan tagolt, szépen elrendezett franciakertje, amelyet a kiváló Johann Cristoph Schletterer – a soproni Mária szobor alkotója – 28 szobra díszít. A kert 1747–1758 között készült. A szobrok egyikén Schletterer szignója és az 1758-as évszám olvasható.⁴³

1765–1772: Mesko Éva negyedik házastársa Johann Ludwig Adam Starhemberg gróf (1717–1778, Sopron) tábornagy, háborús hős volt (7. kép). Ifjú korától katonászkodott. A hétéves háborúban épp abban az ütközetben – Kolínnál – tüntette ki magát, amelyben Esterházy Miklós gróf, a későbbi Esterházy Fényes Miklós herceg is, s e tetteért ugyanazt a kitüntetést kapta, mint Esterházy Miklós: a Mária Terézia-rend kiskeresztjét.⁴⁴ Amikor Sopronba telepedett, nem volt egyedül: magas rangú kvietált katonák, köztük a Mária Terézia-rend kitüntetettjei nagy számban éltek itt, s a város főnemesi-társasági életének bizonyosan ezek voltak a legfényesebb évtizedei.

Mesko Évával 1765-ben Sopronban kötött házasságot⁴⁵ Primes György városplébános színe előtt, akinek ebből az alkalomból elmondott prédikációja nyomtatásban

⁴³ Die Kunstdenkmäler Österreichs. Dehio Burgenland. Wien, 1980. 60.

⁴⁴ Rövid leírása: *Jaromír Hirtenfeld*: Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder. Wien, 1857. 42.

⁴⁵ Mesko Eva Maria és J. Ludwig Starhemberg házassági szerződése, 1765. ZLt. N. 1.Karton B Num.10.

7. kép. Ludwig Adam Starhemberg gróf arcképe. J. Mansfeld metszete Dorfmaister arcképe után.
ÖNB Portrait-Sammlung

is megjelent.⁴⁶ Hét évvel később, 1772-ben Mesko Éva elhunyt. A hátrahagyott férj, J. L. Starhemberg természetesen kiköltözött a Mesko palotából, de nem ment messzire: megvásárolta a Kolostor u. 3. – Új u. 4. sz. házat, felújíttatta, igen szép homlokzatokat alakíttatott ki a ház mindkét oldalán, a kapukat pedig nemzetsége kőbefaragott címerével díszíttette.

1773–1810: Idősebb (II.) és ifjabb (III.) Mesko Jakab birtoklásának ideje. Mesko Éva halálával a palota a másik báró Mesko fivér örökösire szállt. Ádám testvéréről, a család szárazástörténetében I. Jakabról⁴⁷ 1695-ben hallunk először mint a császári kamara megbízottjáról. 1702–1703-ban a szepesi kamarában teljesített szolgálatot, 1703-tól 1707-ig a királyi jogügyigazgató (Mesko Ádám) helyettese volt, aztán a bécsi udvari kamara referendáriusa, császári tanácsos. 1718-ban özvegye Hegyemegy Borbála pereskedett, Mesko Jakab akkor már elhunyt. Mesko Jakab számos birtokra kapott királyi ado-

⁴⁶ *Mohl Adolf*: Győregyházmegyei jeles papok. Győr, 1933. 118.

⁴⁷ A Mesko család most tárgyalt bárói ágában az elsőszülött fiaikat rendszeresen Jakabnak keresztelték. Megkülönböztetésük a fülesli (Nikitsch) Zichy Levéltár Kulcsár Krisztina által készített jegyzékében közölt családfa nyomán a következő: A 17. századi ős: Mesko Gombkötő Jakab fiai Mesko Ádám és Mesko I. Jakab (†1718 előtt) – felesége Hegyemegy Borbála. Mesko II. Jakab (1721–1797) első felesége báró Joanelly Anna (†1775), második felesége Dessewffy Rozália. Mesko III. Jakab (†1810) első felesége Dessewffy Borbála, második felesége Kende Julianna. Mesko IV. Jakab, felesége gróf Fáy Mária.

mányt, özvegye Hegyemegy Borbála kérésére a család két abauj megyei kastélyos-város birtoka alapján az enyickei és széplaki előnevet viselhette. A báróságot elnyert I. Jakab és Hegyemegy Borbála fia, II. Jakab 1717–1798-ig élt.⁴⁸ Birtokairól jó felsorolást ad az urbariális birtokok Mária Terézia kori összeírása: Abaujban 11, Borsodban 3, Zemplémben 2, Szabolcsban 1 községben volt birtoka, összesen 159.625 hold.

Fia III. Jakab volt (+1810). A két Mesko Jakabot életük során az idősebb, illetve ifjabb előnévvel különböztették meg egymástól, az előnév azonban igen sokszor hiányzik, s nem tudhatjuk, melyikükről van szó. Könnyen lehet, hogy közösen birtokolták javaikat, s azok teljesen csak id. Mesko Jakab halálával kerültek fia birtokába. A soproni palota, a két közeli kastély (a darufalvi és a füles-gálósházai) Mesko Éva 1772. évi halálát követően rövidesen tulajdonost váltott.

Az idősebb Mesko II. Jakab tevékenységének két ágáról bírnak adatokkal: birtokszerzéseiről és kegyes adományairól. 1784-re a Kolostor utcai palotán kívül birtokába lépett a jezsuiták Újteleki utcai 360 négyszögöl nagyságú majorjának, amelyhez 654 négyszögöl nagyságú kert tartozott, a Fövényverem egyik legnagyobb, 390 négyszögöles ma 19. sz. házának, a hozzá tartozó 829 ölnyi szőlővel, s megvásárolta az egykori Edlinger házat is a Domonkos (Móricz Zsigmond) utca sarkán, amely igényes kifestéséről volt nevezetes.⁴⁹ 1796-ban még egy kisebb ingatlant vásárolt, a virágvölgyi remeteséget a rajta üresen álló remetelakkal és kápolnával, ezt azonban alighanem kegyességi cselekedetnek kell tekintenünk.⁵⁰ 1798-ban, halála évében ugyanazokkal a soproni ingatlanokkal rendelkezett.⁵¹

1787-ben a városlébanos jegyzéket készített a városi magánpalotákban lévő nyolc kápolnáról. Valamennyi főúr épületében volt. A Kolostor utcai Mesko-palota kápolnáját Szent Annának szentelték,⁵² talán azért, mert névszentje volt id. (II.) Mesko Jakab feleségének, szül. br. Joanelly Annának. Joanelly Anna 1775-ben halt meg Sopronban, sírját Gabrieli Gabriella tárta fel néhány éve a ferences (Kecske-) templomban.⁵³ 1779-ben, vagy 1780-ban Mesko bárónak káplánja volt, a Várkerületen lakott.⁵⁴ A kápolnában Szűz Mária egyes ünnepein misét is mondtak a győri püspök 1797-ben adott engedélye szerint, s ezt az engedélyt 1802-ben megújították.⁵⁵ Nagy kár, hogy a feltárások szorgos kereséssel sem találták meg ezt a kápolnát.

II. Mesko Jakab birtokba lépésével (1773) a palotában bizonyára sor került felújításra, s ez – mert a hetvenes évek a díszítő falfestések általános használatának évtizede

⁴⁸ Végrendelete, 1789.(?) ZLt N. 1. Karton Num. 7.

⁴⁹ *Thirring Gusztáv*: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től napjainkig. Sopron, 1939. 20, 107, 153, 261. *Thirring Gusztáv*: Sopron a 18. században. Sopron, 1939. 227.

⁵⁰ *Varga Imréné*: „Annyi szépséget a városkörnyék egyetlen része sem rejt magában, mint a Virágvölgy.” Adatok e terület történetéhez. Soproni Szemle 53 (1999), 30–44., itt: 32.

⁵¹ *Thirring Gusztáv*: Sopron a 18. században. Sopron, 1939. 342.

⁵² *Bán János*: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939. 362.

⁵³ Restaurált halotti ruhája a templom urnatemetője előtti térben került kiállításra.

⁵⁴ *Csatkai Endre*: A salétromfőzés soproni múltjából. Soproni Szemle 19 (1965), 274–279.

⁵⁵ Az adatot Kelemen Istvánnak köszönöm. A hivatkozott engedély a GyEL Sopron Plebanialia c. egységében található.

volt Sopronban és a városokban országszerte, – bizonyára a belső terekben is nyomot hagyott. Ebbe az összefüggésbe való, hogy a füles Mesko kastélyban is kápolnát újtattak fel, amelynek bejáratára Schaller István festett a Madonnát ábrázoló medaliont 1776-ban, az oltár környezetét pedig Dorffmaister István festette ki 1781-ben.⁵⁶

Mesko III. Jakab mindössze tizenkét évvel élte túl apját. Mint ez a soproni ingatlanok 1810. évi összeírásából kiderül, birtoklása idején elidegenítette a jezsuita majort az Újteleki utcában, a Fövényverem u. 19. sz. házat a mögötte lévő szőlőkkel együtt, valamint az Edlinger házat a Domonkos utcában. Időlegesen birtokba vette a szomszédos házat, a Kolostor u. 9. számút, s egy majort, az Újteleki kapu előtt álló 8. számút. Ezekkel, s a hozzájuk tartozó értékes szőlőkkel és kertekkel 1810-ben – Esterházy herceg után – a belváros második legnagyobb adózója volt.⁵⁷

Mesko III. Jakab örökébe 1810-ben lépett akkor még kiskorú fia, Mesko IV. Jakab, s néhány év múlva eladta mindkét Sopron-belvárosi házat. A kisebbiket, a mai Kolostor u. 9. számút Joseph Wohlmuthnak 1815-ben, a nagyobbat, a palotát (Kolostor u. 11.) Niczky Lajos Sopron vármegyei táblabírónak 1816 tavaszán.⁵⁸ Az eladás természetesen a házhoz tartozó szántókra, legelőkre és szőlőkre is vonatkozott. A kontraktusnak a házat érintő része szokás szerint megemlíti, hogy abba a „*nagelfest*” beépített berendezések (azaz a kutak és a pince berendezése) is beletartoznak, s külön szól két csillárról is. A két csillár egyike bizonyára a nagyteremben volt, a másik meg a lépcsőház közepén. Említésük hangsúlyossá teszi a tényt, hogy a palota 18. századi berendezése akkor elkerült az épületből, s nem a két Sopron megyei kastélyba, amelyek akkorra Zichy birtokok voltak, hanem Abaújba.

Niczky-, majd Zichy-birtoklás

Niczky Lajosról (1816–1828), akit 1830-ban Sopron vármegye alispánjaként neveztek meg, a nevén kívül semmit sem tudok.⁵⁹ Az a Niczky Lajos, aki ekkoriban az ún. Lunkányi házat bírta az Orsolya téren, gróf volt, a neves Niczky Kristóf gróf fia. A táblabíró, majd alispán mindössze 12 évig birtokolta a palotát, majd eladta Zichy Miklós grófnak, a füles Zichy kastély birtokosának. Niczky Lajos rövid birtoklása arra az időre esett, amikor a

⁵⁶ Die Kunstdenkmäler Österreichs. Dehio Burgenland. Wien, 1980. 60.

⁵⁷ *Kücsán József*: A soproni belváros adófizetői 1810-ben. Arrabona 39/1–2. Győr, 2001. 378.

⁵⁸ MNL GyMSM SL Felvallási könyvek IV. 1003/i. 23. 160. skk. 1816 márc. 1. latin nyelvű, a tanács megkapta a jászói konvent 1815. nov. 27-én kelt iratát, amely szerint Ill. Dom. Baro Jacobus Mesko de Széplak et Enyiczke 2 soproni háza közül a kicsit a belvárosban 73. sz. [Kolostor u. 9.] D. Martino Skoday [Kolostor u. 7.] szomszédságában a hozzátartozó szőlőkkel együtt Joseph Wohlmutnak (!) 20500 forintért eladta. Uo. 345. skk. az 1237/1331. számú irat másolata: Mesko báró a Kolostor u. 11-et Josephus Niczky de eadem, Inc. Com: Sopron: Tabulae juridica Assessorem = Sopron megye táblabírójának a 74. sz. Joseph Wohlmut [Kolostor u. 9.] és Joseph Schwarz [Kolostor u. 13.] között fekvő házat a hozzátartozó szőlőkkel, legelőkkel, szántókkal együtt 56000 forintért eladta a benne lévő befalazott [azaz *nagelfest* felszereléssel pl. pincefelszerelés, kút stb.] és két *Lusterrel* együtt 1816 márc. 26-án.

⁵⁹ MNL GyMSM SL külön egységben őrzi Niczky Lajos iratait, de ezek kutatására még nem került sor.

8. kép. A Zichy grófok címere

vármegye Fő téri házának gondolatát megérlelték: a Fő téri megyeháza építése 1829-ben vette kezdetét.

1828–1850 előtt: Az a Zichy gróf, aki 1828-ban megvette a Kolostor utcai palotát a családja történetében a legmagasabb méltóságot elért Zichy Károly hadügyminiszter (1809), belügyminiszter (1813–1814) kilencedik gyermeke, illetve negyedik fia volt (8. kép). Tolnán született 1796-ban, s harminc évesen vette át apjától azt a darufalvi kastélyt, amelyet a család keserves per után 1795-ben szerzett vissza a Meskóktól. Zichy Miklós 1826-ban választotta Darufalvát állandó lakóhelyének és két évvel később megvásárolta a soproni Kolostor utcai épületet.⁶⁰ Zichy Miklós Darufaván élt 1856-ban bekövetkezett haláláig, a Kolostor utcai palotát azonban 1850 előtt eladta Mesko IV. Jakab özvegyének, Fáy Máriának.⁶¹

1850 előtt–1860: Mesko Jakabné Fáy Mária palotabirtoklásának idején, 1853-ban készített akvarellt a palota díszterméről a szorgalmas rajztanár Steinacker Károly (9. kép). Ez a kép a palota úri életének tanúja: a terem a társasélet színtere, billiárdasztallal, zon-

⁶⁰ MNL GyMSM SL Felvallási könyvek IV. 1003/i. 35. kötet, 1829. 69. skk. 2990/1041-es irat másolata: 1828. júl. 25-én kelt a Kaufcontract: Joseph Nicky de Niczk, Sopron megye alispánja eladja a Sopronban egyfelől a Neugasse-ra másfelül a Klostergasse-ra északon Artner Ludwig ügyvéd [Kolostor u. 9.], délen Joseph Schwarz özvegye [Kolostor u. 13.] és Georg Kaltenecker [Új u. 16.] házaival szomszédos 74. sz. házát a hozzá tartozó szántókkal, legelőkkel, szőlőkkel együtt, s a házban *nagelfest* beépített tárgyakkal és pincefölszereléssel együtt Hochgeb. Graf Niclas Zichy v. Vasonkeo K. K. Kammerernek 20.000 Guldenért konvenciósi pénzben. Sem a szomszédoknak, sem a városnak nincs kifogása 1829. márc. 20-án.

⁶¹ Csatkai Endre – Dercsényi Dezső: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, 1953, 1956. A tulajdonosváltásról uő. 215.

9. kép. Steinacker Károly: A Zichy-Mesko palota díszterme, 1853.
Soproni Múzeum, Képzőművészeti Gyűjtemény

gorával, kényelmes bőrfotellettel, pamlaggal és sok különféle berendezési tárggyal, amelyeket nem feszes rendben, hanem barátságos oldottsággal helyeztek el itt. A falak dísztelenek, színük zöld – ezt a színt a biedermeier idején nagyon kedvelték – csak a gazdagon festett mennyezetet alátámasztó fehér falpillérek emelik a terem megjelenését. A most folyó föltárások azt mutatják, hogy a díszterem falait a zöld egyszínű festés elkészítése előtt alaposan átdolgozták (hogy vakoltak is, vagy csak lekapartak, az még kiderítendő). A Steinacker festette látvány azóta szinte változatlan, mert a nagytermet e festmény készítése után csak rövid ideig használhatták. Érdeemes megjegyezni, hogy Steinacker ábrázolta a nagyterem barokk stílusú csillárját, amelyről az 1816. évi kontraktusban esett szó, s amelynek aranyozott fa-koronája lappang ugyan, de függesztőpálcája ma is megvan.

1861–1879: A következő évtizedekben gr. Zichy Henrikné szül. Mesko Irén a palota tulajdonosa, 1880–1899 között pedig gr. Zichy Rudolf (Rezső) (1833–1893) felesége a Mesko-rokon Péchy Jaqueline (Jakobina) (1846–1915), akivel Sopronban kötöttek házasságot 1864-ben. Az ő tulajdonlásuk ideje, akárcsak az utolsó magántulajdonosé, 1900 és 1948 között Zichy-Mesko Jakabé (1872–1948)⁶² a ház bérházzá alakulásának kora.

⁶² „Zichy Jakab Mária Emánuel (Kassa, 1872. április 2. – Kainberg, 1948. február 28.) 1903-ban engedélyt kap a Zichy-Mesko kettős név viselésére, teljes címe ezután zichi és vásonkeői, enyickei és széplaki Zichy Mesko Jakab. Kassán gazdasági iskolát végzett és mint okleveles gazda kezdett birtokainak igazgatásába, 4000 katasztrális holdon. 1896 és 1901 között a gönci kerület országgyűlési képviselője volt. A királytól 1898-ban császári és királyi kamarási címet kapott, majd 1902-ben a főrendiház tagjai közé választotta. Az első világháborúban a császári és királyi 7. huszárezrednél szolgált és főhadnagyi címet kapott. A huszár

A palotát bérházzá alakítják

Csatkai Endre szerint – aki iskolás korától ismerte Sopront – a Zichy-Mesko palota 1945-ben már félszáz év óta bérházként szolgált.⁶³ Az átalakítások tanúi az épületben főképp ajtók, lakások bejárati ajtóit, konyhafalak ajtókkal, válaszfalak és a bennük lévő asztalos szerkezetekkel, a lakástól elkülönített illemhelyek fafalakkal, s hasonlók. Készítésük ideje csak nagyjából határozható be, de annyi bizonyos, hogy nagy csoportjaikat a 19. században készítették. A házbéreket a város azok lakbérjövödelméhez igazította, ezek és más adatok segítségével rekonstruálhatjuk a folyamatot.

Úgy tűnik, hogy először a második emeletet alakították lakásokká, az első összeírást, 1884-et megelőzően. Az akkor föltüntetett 5 konyha bizonyára 5 háztartást – lakást jelent, s föltehető, hogy akkor az első emeleti főlakás még működött a hozzátartozó földszinti konyhával és más mellékhelyiségekkel együtt. Az akkori tulajdonos, Zichy Rezsóné Péchy Jakobina életének színtere Abaújban – Enyickén, Boldogkőváralján volt, s mert 1880-ban megvakult, a soproni palota nagy lakását biztosan nem lakta. Az 1904-ben megszámlolt 8 lakás azonban jóval több, abba már az első emeleti főúri lakás fölosztása is beleérthető. Zichy Rezsóné Péchy Jakobina a századfordulón adta a soproni házat fiának, az 1903-tól királyi engedéllyel Zichy-Mesko néven nevezett Jakabnak. Ezzel a váltással születhetett a gazdasági döntés a soproni palota teljes egészének bérházzá alakítására. A legkésőbb a földszint lakásokra osztása történhetett meg, két lakást azonban ott is kialakítottak 1935 előtt. Nem szólnak adatok a lakások modernizálásáról – 1935-ben három fürdőszoba volt a házban, s vezetékes víz, gáz és villany. Ami aztán történt, a további lakáosztások már a nyomorúság szülöttei. Utolsó adatként a ház 1961. évi fölméréséből kiolvasottakat közlöm. A fölmérést a VÁTI (Városépítési Tervező Intézet) műemlékes építész, Muszik Lászlóné készítette. Ennek alapján újították föl az épületet a következő két évben Ágostházy László (VÁTI) tervei szerint.

E történeti összefoglalást a falkutatás (Nemes András művészettörténész) és a restaurátori feltárás (Velledits Lajos festőművész-restaurátor) munkája jó részének befejezésekor zárom le. Ezek a történeti adatokkal egybecsengően mutatták meg, hogy a Zichy-Mesko palota egyedülálló a mégoly gazdag régi soproni lakóépületek között azzal, hogy nemcsak az eredeti diszpozícióját, hanem a díszítéshez és a használathoz tartozó részletek teljes rendszerét őrizte meg, helyreállítható-kiegészíthető és így érzékeltethető módon.

A palota előd-épülete az első soproni városháza (1420–1460), s ebből a falfeltárás igen fontos és töredékeiben is érthető részleteket talált meg: a kapualj ülőfülke sorát és a városháza tornyát. Ezek jól integrálhatóak az épület-egész rekonstrukciójába, véleményünk szerint helyreállítandók és bemutatandók.

évektől nem politizált, már csak birtokain gazdálkodott. 1896. január 9-én feleségül vette Mengersen Mária bárónót (Kassa, 1876 – Boldogkőváralja, 1942). Házasságukból négy gyermek született; Rudolf (Rezső), Emanuel (Manó), Henrik és Jacqueline.”

⁶³ Sopron és környéke műemlékei. Budapest, 1953, 1956. 215.